

чинники (міждержавні взаємини з Францією) та знання мов, завдяки якому реалістичні ідеї через переклади творів провідних європейських письменників та мислителів поширювалися в турецькій літературі, впливаючи на формування та розвиток у ній нового літературного явища соціального реалізму.

Бібліографічні посилання

1. Akyüz K. Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri. – İstanbul, 1995.
2. Akıncı G., Türk Romanında Köye Doğru. – Ankara, 1961, s.17.
3. Dino G. Tanzimattan Sonra Edebiyatta Gerçekçiliğe Doğru. – İstanbul, 1955.;
4. Kaplan M. Namık Kemal, Hayatı ve Eserleri. – İstanbul, 1948.
5. İleri S. Türk Öykücülüğünün Genel Çizgileri [Електронний ресурс] / S. İleri. – // режим доступу: <http://www.gezenbilir.com/index.php?PHPSESSID=8gnh483kdv412ne5fdk1105ph4&topic=20505.msg154157#msg154157>.
6. Айзенштейн Н. Из истории турецкого реализма / Наталья Айзенштейн. – М.: Наука, 1968. – 284 с.
7. Будний В. Порівняльно-історичний (генетично-контактний) підхід//Василь Будний, Микола Ільницький. Порівняльне літературознавство. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 230 с.
8. Дюришин Д. Теория сравнительного изучения литературы / Диониз Дюришин – М.: 1979. – 221 с.
9. Жирмунський В. Літературні течії як явище міжнародне / Віктор Жирмунський // Сучасна літературна компаративістика: стратегії і методи. Антологія / За заг. ред. Д. Наливайка. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – С. 345–370.
10. Жирмунський В. Проблемы сравнительно-исторического изучения литератур / В. Жирмунский // Сравнительное литературоведение. Восток и Запад. – Л. «Наука», 1979. – С. 66–83.
11. Липатов А. Литературные влияния и типологическая общность / А. В. Липатов // Сравнительное изучение славянских литератур. – М. «Наука», 1973. – С. 391–409.
12. Смирнов В. Очерк истории турецкой литературы / В. Смирнов – Спб., 1891. – 130 с.; 13. Стамбулов В. Намык Кемаль / В. Стамбулов. – М.: «Журнально-газетное объединение», 1935. – 110 с.

Надійшла до редколегії 27.04.11

УДК 821.161.1-2

О. В. Сидорчук

м. Львів

САТИРИЧНЕ ЗОБРАЖЕННЯ СУЧАСНОСТІ У П'ЄСІ СЕРГІЯ ЖАТИНА «РОМЕО І ДЖУЛЬЄТТА: ВОРОНЕЖСЬКІ СТРАЖДАННЯ»

На прикладі п'єси Сергія Жатіна – ремейку шекспірівської трагедії – розглядаються художні засоби зображення сучасної соціокультурної ситуації.

Ключові слова: ремейк, травестія, пародія, сатира.

На прикладі п'єси Сергеем Жатиным – ремейка шекспірівської трагедії – «Ромео и Джульєтта: Воронежские страдания» розглядаються художественні способи зображення сучасної соціокультурної ситуації.

Ключевые слова: ремейк, травестия, пародия, сатира.

The source of investigation is remake of Shakespearian «Romeo and Juliette» performed by contemporary writer Sergey Zhatin.

Key words: remake, travesty, parody, satire.

Специфіка відображення реалій сьогодення як предмет наукового дослідження привертала увагу літературознавців. У своїх роботах М. Арнаудов «Психология литературного творчества», М. Бахтін «Вопросы литературы и эстетики: исследования разных лет», «Литературно-критические статьи», Л. Вигодський «Психология искусства» зверталися до цього питання. Цей інтерес спричиняється роллю, яку відіграє ця категорія у сприйнятті художнього твору реципієнтом, розумінні авторських інтенцій та концепції. Інноваційні літературні процеси сьогодення ґрунтуються на філософії постмодернізму і сучасній філософській герменевтиці, яка визнає плюральність. Протиріччя духу культури постмодернізму руйнують традиційну уяву про гармонію, художню ілюзію, цілісність, трактування та зрозумілість твору. Саме у цей період з'являється найбільша кількість переспівів, стилізацій, пародій, так званих літературних ремейків, що провокує інтерес у мовознавців до міжтекстової взаємодії, гіпертекстуальності, «вторинних текстів».

Поняття «вторинний текст» охоплює широкий спектр літературних творів. Під вторинним текстом розуміємо такий твір художньої творчості, який в «лінгвостилістичному та композиційному планах є відтворенням іншого художнього твору». Говорячи словами Умберто Еко, «письменники знали завжди і завжди твердили нам, що в усіх книгах йдеться про інші книги, що будь-яка історія переказує історію вже розказану» у вторинному відтворенні тексту-джерела має місце деформація старого коду та перерозподіл деяких елементів: старий код пристосовується до виконання нового комунікативного завдання [11, с. 489]. Подібну позицію займає Ю. М. Лотман: «Создание художественного произведения знаменует качественно новый этап в усложнении структуры текста. Многослойный и семиотически неоднородный текст, способный вступать в сложные отношения как с окружающим культурным контекстом, так и с читательской аудиторией, перестает быть элементарным сообщением, направленным от адресанта к адресату. Обнаруживая способность конденсировать информацию, он приобретает память. Одновременно он обнаруживает свойства интеллектуального устройства: он не только передает вложенную в него извне информацию, но и трансформирует сообщения и вырабатывает новые» [6, с. 130]. Таке «пристосування старого коду до виконання нового завдання» найчіткіше проявляється в пародійних творах.

Перш за все треба зазначити, що існує декілька трактувань поняття «пародія», зокрема літературознавство послуговується перекладом слова «*παρωδία*», переспів – вірш, написаний за мотивами поетичного твору іншого автора, з елементами наслідування версифікаційних елементів, наближений до перекладу, але відмінний від нього за відсутністю еквіритмічності; наслідування художнього твору, що має на меті створення комічного ефекту; останній може бути заснований на невідповідності теми і стилю: висока тематика в поєднанні з низьким стилем (травестія, бурлеск); навпаки, висока стилістика у поєднанні з низькою темою. Висміюватись може як неналежний стиль, так і негідна дійсність. В. Л. Новіков у своїй праці виокремлює наступні прийоми: зниження стилю, введення нового матеріалу, заміна поетичної лексики прозаїчною, гротеск, перевернення сюжету, утворення пародійного персонажу, відсторонення композиції [8, с. 56]. Саме реалії сьогодення, соціальні зв'язки, стан культури постають об'єктом висміювання у п'єсі «Ромео и Джульетта: Воронежские страдания» сучасного російського письменника

Сергія Жатіна. Жанрове визначення «ремейк» (англ. *remake*, букв. *переробка*) – у сучасних кінематографі та музиці – нова версія чи інтерпретація раніше виданого твору (фільму, пісні, будь-якої музичної композиції або драматургічного твору [1, с. 527] є експлікованою вказівкою для читача, так само, як авторське маркування твору – «культовий ремейк популярного блокбастеру» – пояснює збереження фабули та незмінності власних імен дійових осіб. Але персонажі трагедії Шекспіра з-під пера Жатіна виходять «омолодженими», нашими сучасниками: «Эскал, генерал, начальник ГУВД города Воронеж. Парис, молодой человек, метросексуал, родственник начальника ГУВД. Монтекки, Капулетти, главы двух конкурирующих фирм “Таблеточка” и “Пилюлька”. Старик, родственник Капулетти. Ромео, сын Монтекки, бренд-менеджер КМС по боксу. Меркуцио, родственник начальника ГУВД, друг Ромео, падонок. Бенволио, мерчандайзер сети “Пилюлька” племянник Монтекки, друг и двоюродный брат Ромео. Тибальт, супервайзер сети “Таблеточка”, племянник Капулетти, чертов псих. Лоренцо, популярный воронежский психотерапевт, пламенный оратор... Гражданка Монтекки, жена Монтекки. Гражданка Капулетти, жена Капулетти, современная особа. Джульетта, дочь Капулетти, умница, спортсменка и просто красавица. Кормилица Джульетты, циничная, расчетливая особа... Граждане Воронежа, сотрудники обеих фирм, милиционеры, омовцы, маски, хор медсестер. Место действия – Воронеж и Липецк». Отже, функції первинного шекспірівського тексту у структурі вторинного жатінського тексту – це композиційна та сюжетна функції.

Ім'я В. Шекспіра, «залученого у співавтори» Сергієм Жатіним не є репрезентацією художньо-естетичної доби, напрямку, стилю, а виступає індикатором інтелектуальної атмосфери і культури. Закріплення денотатів у колективній пам'яті зумовлюють трансфер літературних джерел з художньо-естетичної сфери у міфо-ідеологічну, де той, чи інший літературний герой перетворюється на знак певного образу та почуття. Наприклад, Отелло – знак ревності, Яго – знак підступності, Ромео та Джульетта – знак високих чистих почуттів, нерозважливих вчинків. Ці значення закріплюються у колективній пам'яті реципієнтів, провокують асоціативні ряди, формують напрямок думок, виступають кодами культурної пам'яті за Ю. М. Лотманом, що організовують, дають можливість безперервного розвитку культури, як пам'яті колективу.

Заголовок первісно апелює до фонових знань реципієнта. Сергій Жатін, заохочуючи читача стати учасником гри, партнером, співрозмовником, вже на текстуально-екстернальному рівні, зазначає співавторство: Вільям Шекспір & Сергей Жатин, де наявність англійського запозичення – амперсанду (the ampersand (&)) примушує читача сприймати фігури двох окремих осіб, як дихотомічну унітарну структуру. Автор у незвичний спосіб – введенням непритаманної знакової одиниці – інтригує читача. На перший план автор виносить імена героїв – Ромео і Джульетта, – що виконують функцію символізації, та підзаголовок – «Воронежские страдания», – символічний сенс заголовка формується впродовж усього процесу прочитання. Функціональне наповнення такого початку розглядається як проєктована комунікативна гра, у якій читач отримує запрошення до утворення значень. Звернення автора до вічних образів за словами І. Бернштейн свідчить про занурення в філософську та етичну проблематику та стурбованість долею культури:

«Вечные образы появляются в тех произведениях, авторы которых тяготеют к условности, к жанру почти параболы, эссе и способствуют развитию этой тенденции. Их появление сопутствует погружению в философскую и этическую проблематику, а так же круг проблем, связанных с судьбами культуры» [3, с. 6]. Поява твору-ремейку з «вічними образами» пов'язується «із кризою цивілізації взагалі, з розчаруванням у позитивістському раціоналізмі, в еволюціонізмі, в різних концепціях прогресу» [3, с. 8]. Літературні ремейки керуються принципом відтворення готової моделі побудови твору. Відтворена модель використовує кліше, штампи, застигли форми, які легко розпізнаються. У ремейку ці кліше по суті є атрибутами нової вигаданої дійсності. При чому, обставини, у яких використовуються кліше, змінені. Таким чином, «перенесення художнього твору на новий мовний ґрунт означає співвіднесення, співставлення його з іншою культурою, яка, приймаючи твір, надає йому “свого” розуміння через іншу мовну організацію» [9, с. 120]. Розбіжність між пародією та ремейком на сьогоднішній день прийнятно вбачати в тому, що пародія містить, за Бахтиним, іронічне зниження первинного об'єкта-оригіналу, а ремейк позбавлений іронічного зниження об'єкта-оригіналу. Однак «зміст ремейків коливається від а) чистої маніпуляції, гри заради гри, до б) претензії на переосмислення вічних сюжетів, що приховується за грою» [4, с. 158–159].

Місцем розгортання історії кохання нащадків двох неприязно налаштованих кланів автор трагікомедії обрав сучасний Воронеж, у якому майже усі дійові особи зацікавлені лише питаннями матеріального збагачення «срубить бабки». Сучасна система «разборок и понятий» примушує закоханих протидіяти обставинам. На відміну від класичної шекспірівської трагедії, історія сучасних Ромео та Джульєтти редукує трагічний модус – герої, скоївши спробу самогубства, опиняються в реанімації. Традиційна пародійна стратегія трансферу «високе»–«низьке», яку використовує автор ремейка, не спроможна скомпрометувати літературний прототип та істинні людські почуття. У невідповідності прямого смислу висловлювання його прихованому значенню, спрямованому на розщеплення патетичної завершеності, розпізнається прийом іронії, до якої звертається автор для того, щоб піддати критиці реалії усіх рівнів сучасного життя – від загальнодержавного до особистого. Автор відображає стан занепаду суспільства, вкладаючи в уста персонажів звинувачувальні промови:

Лоренцо:

Когда народ без всяких госструктур
Права осознает интересы,
И четко знает он и есть основа,
Фундамент государства своего, –
Тогда мы можем общество гражданским
Спокойно называть, и достижения
Свои оно сумеет защитить.
Но наш народ, процентов девяносто
Ограблен, нищ, бесправен и ослаблен,
А демократий нищих – не бывает!
Процентов десять, захвативших верх
И есть сегодня граждане России.
С их мнением не может не считаться
Напыщенная власти вертикаль.

У них есть все – дворцы, заводы, яхты,
И армии с оружием – охрана.
Все остальные – пролетариат,
Продажный по своей природной сути.
И пашут на дельцов они крутых,

А разница в зарплатах лишь у них [6, с. 77].

Створюючи пародію, літератор-пародист керується власною зацікавленістю: відштовхуючись від першоджерела, він моделює у власному доробку саме те, що він вважає вагомим та суттєвим, утворюючи мовну картину світу. Мовна картина світу, за словами Телія є сумою значень та уявлень про світ [10, с. 176–177]. Характерно, що Сергій Жатін, керуючись прагненням втілити свої задуми, виражає як свою власну мовну особистість, так і мовні особистості своїх героїв у спосіб, притаманний багатьом комедійним творам доби постмодернізму, – створюючи аутентичну мовну картину світу, використовуючи мовну гру, принцип імітації, послуговуючись молодіжним сленгом та стилізацією жаргонізованої мови, що «включає сленгізми на фоні нейтральної або фамільярної лексики» [2, с. 34]. І водночас демонструє неприйнятність цієї форми комунікації.

Меркуцио:

Ты прав, порою трудно распознать
Значение словечек новомодных
Неологизмов столько равелось,
Что кажется – ты где то за границей.
Английского не зная, трудно жить!
В бутик и шоп мы вместо магазина
Идем на шоппинг, а не за покупкой.
А там в ассортименте контрфакт,
Который им сливает дистрибьютор!
Промоушен проводит мерчандайзер,
А в холле гастарбайтер подметает.
Риелторы вам впарят таун-хауз,
Хедлайнеры на сейшн зазывают,
Фронтмены синглом пипл зажигают,
Пиаршики дурят электорат!
Гламурный SPA-салон проводит кастинг,
И помогают лизинг и франчайзинг
Нам парадигму бизнеса развить,
Биллборды презентуют нам блокбастер,
И все это под крики «Упс!» и «Вау!» [6, с. 81].

С. Жатін, оперуючи семантичними категоріями, відтворює мовну поведінку сучасників, характерними рисами якої є агресивність та негативне світосприйняття. Ці концептуально зумовлені категорії, що втілюються у мовній семантиці та формують мовний образ світу, називають семантичними категоріями. Тобто, ми можемо констатувати, що проаналізованому творі-ремейку вибір ужитку негативно контамінованих певних семантичних одиниць для вираження негативних явищ зумовлено чинним мовним образом світу. Гротескна кількість мовних одиниць найнижчого і пейоративного рівнів у п'єсі С. Жатіна виконує функцію утворення гумористичного та сатиричних ефектів.

Гражданка Капулетти:

Ах, дарлинг, ты не позиционируй

Себя как быдло завтра на банкете.
 Там будут сливки общества, и нужно
 Нам сделать тюнинг для твої харизмы [6, с. 160].
 Капулетти:
 Прикинь, шеф ГУВД – моя родня!
 Есть шанс расширить бизнес у меня.
 Когда идет о рынке сбыта речь –
 Приличиями можно пренебречь...
 Чтоб имидж поддержать на высоте,
 Но выгодны вложения все те,
 Что бренд свой позволяют раскрутить,
 И бабки в перспективе нарубить [6, с. 29].

В цьому ключі гумор постає не тільки зброєю (висміювання), але і засобом прищеплення читачеві (глядачеві) «вічних цінностей», норм моралі, захистком, де можна відчутти свободу. Перенесені у сучасне життя, розгорнуті в нових обставинах інтенції минулого століття зберігають свій первинний глибинний смисл і тим самим набувають філософського підтексту. «Как жаль, что не коснулась перестройка Отдельных несознательных людей. Несется Русь, по-прежнему, как тройка, Лишь черный “бумер” вместо лошадей» [6, с. 199]. Цей пасаж звучить в унісон з філософськими питаннями з «Мертвих душ», які турбували М. В. Гоголя, ще у 19-му столітті (!) «Не так ли и ты, Русь, что бойкая необгонимая тройка несешься? Дымом дымится под тобою дорога, гремят мосты, все отстает и остается позади... Что значит это наводящее ужас движение? и что за неведомая сила заключена в сих неведомых светом конях? Русь, куда ж несешься ты? дай ответ. Не дает ответа» [5, с. 235]. Вочевидь, наш сучасник, автор «Воронежських страждань», пишучи про «чорний бумер», як колись класик про «трійку» мав на увазі концептуальну невизначеність шляхів подальшого розвитку держави, що підкреслює безперервність літературних традицій рефлексії проблем буття, державотворення, досягнення високих цілей в умовах корумпованого світу перверсій.

Критика у жанрі сатири та вищезазначені засоби гумору служать не тільки для авторської оцінки певних явищ, але і для усунення недоліків. П'єса Сергія Жатіна «Ромео і Джульєтта: Воронежські страданья» розкриває засобами внутрішнього (динаміка рефлексій) та зовнішнього (ланцюг подій) сюжету теми екзистенціального вибору, детермінованості життя, зміни культурних орієнтирів. Саме ці позиції дають можливість відмежувати твір Сергія Жатіна від примітивно-розважальної тривіальної літератури.

Бібліографічні посилання

1. Литературная энциклопедия терминов и понятий / [ред.-упоряд. Николюкин А.Н.] М.: НПК «Интелвак», 2001. – 799 с.
2. Береговская Э. М. Молодежный сленг: формирование и функционирование / Эда Моисеевна Береговская / Вопросы языкознания – 1996 – №3.
3. Бернштейн И. А. Вечное и актуальное / Инна Абрамовна Бернштейн. Вечные образы и сегодняшние проблемы в Литературах Центральной и Юго-Восточной Европы. М.:Наследие,1997. – С.5–32.
4. Богуславская О. Римейки как «зеркало» литературного процесса. / Богуславская/ ВМУ, сер. 9, 2003, № 5, с. 158–159.
5. Гоголь Н.В. Мертвые души / Николай Васильевич Гоголь. – М.: Хужод.лит.,1985. –368 с.

6. Жатин С. Ромео и Джульетта: Воронежские страдания. – М.: АСТ.: СПб Астрель – СПб, 2007. – 221с. [2]с (Классика.net).
7. Лотман Ю. М. Семиотика культуры и понятие текста. / Юрий Михайлович Лотман. Избранные статьи. Т. 1. – Таллинн, 1992. – С. 129–132
8. Новиков В. И. Книга о пародии / Владимир Иванович Новиков – М.: Советский писатель, 1989. – 544с.
9. Олійник І. Інтердисциплінарність дослідження, чи маргінес науки? (до питання літературознавчого статусу критики художнього перекладу) / Ірина Олійник – Вісник Львів.ун-ту-2008. – Вип.44. – Ч.1. – С.117–125
10. Телия В. Н. Метафоризация и ее роль в создании языковой картины мира / Вероника Николаевна Телия. Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира. – М.: 1988 – 243с.
11. Эко У. Имя розы/Умберто Эко – М.: Книжная палата, 1989. – 496с.

Надійшла до редколегії 24.04.11

УДК 82-30

Г. С. Скуртул

м. Запоріжжя

ХУДОЖНЄ ОСМИСЛЕННЯ ЗАРОБІТЧАНСТВА В СУЧАСНІЙ ЖІНОЧІЙ ПРОЗІ

Визначаються основні тематичні аспекти сучасної жіночої прози в її емігрантській рефлексії в контексті виявлення її культурно-історичної, міфологічної й мовної парадигм.

Ключові слова: еміграція, жіноче письмо, психолого-економічна рефлексія.

Определяются основные тематические аспекты современной женской прозы в её эмигрантской рефлексии в контексте выявления её культурно-исторической, мифологической и языковой парадигм.

Ключевые слова: эмиграция, женский стиль, психолого-экономическая рефлексия.

The main subject aspects of the modern feminine prose in its emigrant reflection in the context of revelation of its cultural, historical, mythological and linguistic paradigms are defined.

Key-words: emigration, feminine style, psychological and economical reflexion.

Історія української еміграції в її сучасному, постколоніальному уявленні знаходиться в центрі уваги національної літератури кінця ХХ – початку ХХІ століть. Проте особливо вона актуальна в жіночій прозі – художньому відображенні неоднозначного, інколи психологічно суперечливого, емоційно яскравого світу в умовах еміграції. Література останніх десятиліть дає можливість реконструкції жіночого погляду на історію людей, які залишили Батьківщину в пошуках кращої долі, у томі числі й у вирішенні своїх матеріальних проблем. Подібну, трагічно меркантильну в своїх джерелах емігрантську хвилю – четверту, – часто називають «заробітчанською». Вона охоплює людей, які залишили свою Батьківщину в епоху великих змін і великих негараздів. Сучасне літературознавство приділяє достатню увагу емігрантській проблематиці в контексті жіночого письма – С. Андрусів, Л. Горболіс, М. Крупка. Однак історія людини, яка опинилася на чужині з метою вирішення матеріальних труднощів, ще не отримала свого повного, системного висвітлення в літературознавстві й критиці. Між тим зростаючий масив літературних творів, які відтворюють будні українських заробітчан за кордоном – С. Пиркало («Не думай про червоне»), Г. Тарасюк («Острів зимового мовчання»),